

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Романа Ігоровича Бліхарського

«Українська релігійна преса Галичини (1853–1939 рр.):

структурно-функціональний та тематико-типологічний аспекти»,

подану на здобуття наукового ступеня

кандидата наук із соціальних комунікацій

за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики

Кандидатська дисертація, яку Роман Ігорович Бліхарський подав до захисту у спеціалізованій вченій раді К 17.127.05 Класичного приватного університету, надзвичайно актуальна, оскільки в ній на доброму фаховому рівні розкрито поліаспектний феномен тогочасної української релігійної періодики Галичини, яка є невіддільним компонентом загальної історії української журналістики, осердям і уособленням яскраво виражених національно-патріотичних ідеалів, які втілювалися через духовенство як основу інтелектуальної еліти.

Вступна частина наукової розвідки відповідає усім необхідним вимогам. У ній чітко й обґрунтовано окреслені головні компоненти. Наголосімо відразу на зв'язку поданої до захисту роботи із трьома науковими темами Науково-дослідного інституту пресознавства Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника (с. 15). Це засвідчує багатогранність задекларованої теми і її багатовимірність, тематичну і типологічну. Роман Ігорович, дуже докладно проаналізувавши величезний пласт релігійної преси Галичини, не пропустивши жодного навіть найменшого видання, вдало розв'язав зазначені у вступі завдання, професійно з'ясувавши історіографічне підґрунтя, передумови започаткування, функціонування і розвитку релігійної преси Галичини під впливом двох країн, Польської Республіки й Австро-Угорщини, за різними структурно-функціональними і тематико-типологічними аспектами.

Хочемо зацентувати у кандидатській роботі на науковій новизні. Саме у цьому дослідженні вона дуже конкретна, адже дисертантові вдалося розробити типологічну схему релігійних часописів, що значно сприяла систематизації величезної кількості багатогранного емпіричного матеріалу.

У першому розділі «Релігійна преса як об'єкт дослідження» докладно презентовано особливості релігійної преси 1853–1939 років як невіддільної частини історії української журналістики. Наголосімо на тому, що Роман Бліхарський добре окреслив не лише загальні теоретичні праці з історії журналістики (с. 21), які важливі в аналізі вузькоспеціалізованої релігійної періодики того часу, а й виокремив релігійні джерела, з яких висновується загальний стан функціонування і розвитку української релігійної преси Галичини.

Автор дослідження докладно розглянув історіографію проблеми у зрізі як загальних праць з історії української журналістики, так і з виміру особливостей релігійного сегмента у структурі тогочасної періодики загалом (від лексикографічних праць відомого бібліографа О. Дея до досліджень історії регіональної преси А. Животка, Є. Грицака, Є.-Ю. Пеленського, І. Кривецького, І. Калиновича, Р.-Л. Луканя тощо). У полі зору молодого науковця також були наукові розвідки складного періоду радянського до початку незалежності України. Автор справедливо зазначає, що «новий, надзвичайно продуктивний етап у справі дослідження української релігійної преси загалом та галицької релігійної преси зокрема, це – час Незалежності» (с. 25). Роман Бліхарський пильно простежує цей час Незалежності з погляду виникнення перших досліджень про релігійні масмедіа, які виходили на теренах України (від тез доповідей Л. М. Дениско (с. 28) з коротким оглядом фонду релігійної періодики Центральної наукової бібліотеки імені В. І. Вернадського) до стану і змісту релігійних пресодруків у бібліотечних архівах Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника, фонду рідкісних видань Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, фонду Державного архіву Книжкової палати України тощо

(с. 28). Окремо в історіографічному розділі згадано напрацювання А. Бойко, яка стала першопрохідцем у комплексному вивченні православної періодики з акцентом також на суспільно-політичній, етичній, мистецтвознавчій, літературознавчій проблематиці. Автор розлого і скрупульозно деталізує багатоаспектність релігійної періоди через дослідження історії та сучасності католицької і греко-католицької преси, протестантських медіа. Не оминає міжконфесійного, компаративного та міждисциплінарного напряму дослідження релігійної періодики (М. Бурдейна, С. Козиряцька, У. Колісниченко, Ю. Недзельська, М. Петрушкевич, І. Крупський, І. Склена, А. Смуць тощо), звертає увагу на дослідження української релігійної преси з позиції її територіальної приналежності (преса Волині, Таврії, Одещини, Катеринославщини, Донеччини, Луганщини). Галицький арсенал дослідження релігійних ЗМІ багатогранний і представлений у дисертації працями таких відомих науковців Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника, як Л. Сніцарчук, М. Комариця (с. 33). Окремої уваги заслуговують видавничі релігійні проєкти Чину Святого Василя Великого, про які також згадує Роман Бліхарський (с. 36).

Логічно з першого, історіографічного розділу дослідження, впливають два інші, у яких докладно проаналізовано складні процеси становлення, розвитку і функціонування релігійної преси в Галичині, але під впливом двох режимів: австро-угорського і польського. Отже, у другому розділі «Релігійна преса періоду Австро-Угорської імперії: зачин, етос та формація», а саме у підрозділі 2.1 «Особливості залочаткування» автор розставляє важливі акценти у зазначеній проблематиці. Насамперед добре акцентує і загострює нашу увагу на питанні достатності чи недостатності історичних підстав, «щоби асоціювати певну релігійну конфесію з окремою національністю» (с. 64). Адже йшлося про радикальне «ототожнення поляків із римокатоликами й українців із греко-католиками», від якого, до речі, і застерігав І. Лисяк-Рудницький (с. 64). Наголосімо на науковій зрілості і в доброму розумінні слова «педантичності» Романа Бліхарського, у полі зору якого

опинилася вся палітра релігійної періодики, яку він не лише добре проаналізував, а й прискіпливо узагальнив, від першої спроби заснувати релігійно-церковний часопис «Бібліотека Бесід Духовних» (1843 р.) до «Катехитичного Місячника» (1911 р.) як додатка до журналу «Нива». Хочемо відзначити, що автор роботи вільно оперує матеріалом, визначаючи не лише його тематично-змістові моделі, а й розглядаючи їх крізь жанрову систему в журналістиці. Загалом Роман Бліхарський дослідив тему міждисциплінарну, адже довелося заглибитися не просто у питання богословські, а й звернути увагу на проблеми суспільно-політичні, мовні (саме впродовж досліджуваного періоду часто дискутували питання формування та утвердження єдиних норм літературної мови).

Досить сприятливі часи для розвитку українського національного, культурницького, громадського руху в Галичині після революції 1848–1849 років в Австрійській імперії позначилися на активізації процесів виникнення різноманітних видань на демократичних засадах, у тому числі і релігійних (це 30 часописів, які, до речі, здобувач логічно поділив за цільовим призначенням, тематикою, читацькою адресою (преса для мирян, для служителів Церкви, для богословів)). У підрозділі 2.2 «Преса для мирян: інформаційна платформа парафіяльно-громадської диференціації» автор дослідження аналізує особливості тогочасної преси, структуру, автуру, починаючи з першого релігійного видання «Поученія Церковныя», яке виходило як додаток до «Зорі Галицької». Автор правильно висновує, що під впливом публікацій формувалася відповідний світогляд людини віруючої, тобто світогляд гармонійний, неконфліктний. Саме релігійна тематика невіддільно пов'язувалася з питаннями суспільного, економічного, міжнародного життя (с. 79). З тексту запропонованої до захисту наукової розвідки цікаво дізнатися про започаткування у цей час діяльності відомого видання «Місіонар», його автуру, змістове наповнення. Важливо наголосити на тому, що видання виходить і донині. У 1897–1906 рр. його наклад становив 20 тисяч примірників, а в 1928 р. – зріс до 30 тисяч. Наступні два підрозділи

(2.3 «Часописи для духовенства: амвон на шпальтах та путівник пастора» і 2.4 «Богословська періодика: концепт і практика») – це висвітлення релігійної проблематики крізь призму вже спеціалізованих видань. Широка тематична палітра: від апологетики, катехитики, літургіки, біблеїстики, історії Церкви і християнства у часописах для духовенства до фахових богословських тлумачень різноманітних біблійних історій, поезики псалмів, феномену розп'яття, історії помісних ортодоксальних Церков у богословських виданнях, концепція яких, на думку автора, перебувала на стадії зародження, але, щонайважливіше, дала поштовх для подальшого розвитку теологічної наукової періодики в Галичині.

Структурно доречним і важливим є і третій розділ кандидатської дисертації «Релігійна преса періоду Польської Республіки: антезис функціонування на зламі часів», у якому автор застосовує ідентичний поділ, як і в другому розділі роботи, усієї релігійної періодики: преса для мирян, для духовенства і богословська періодика. За кількістю проаналізованих пресодруків тогочасна Галичина під впливом Польщі (а це 50 видань) випереджає Галичину під владою Австро-Угорської Імперії. Роман Бліхарський розглядає різноманітні ідейно-тематичні домінанти релігійних масмедіа, які водночас були друкованими органами релігійних організацій і товариств (Українська християнська організація, Український католицький союз, Генеральний інститут Католицької Акції, Марійське товариство тощо). Виснувано на доброму науковому рівні проблемно-тематичне поле публікацій. Звернуто увагу і на політематичну протестантську пресу того часу, націлену на мирянина (йдеться про широкий спектр громадсько-політичного, соціально-економічного, культурного й освітньо-виховного життя українців у Галичині та поза її межами).

Висновки наукового дослідження – логічні і чіткі. Вони повною мірою впливають із задекларованих у вступній частині завдань. Доречними і необхідними є додатки наукової праці, у яких автор власне і виокремив схематично типологічні виміри тогочасної релігійної преси Галичини у

хронологічному зрізі двох країн (співвідношення української релігійної періодики Галичини за цільовим призначенням).

Попри позитивне враження від кандидатської дисертації Романа Ігоровича Бліхарського, хотілося б на захисті почути відповіді на такі деякі зауваги, уточнення, питання:

1) на с. 61 кандидатської дисертації здобувач наукового ступеня окреслює зміст різних видів аналізу, які використовував під час написання роботи (системно-хронікальний, історико-описовий, проблемно-тематичний, системний, порівняльний, біографічний) і які дали можливість йому розкрити задекларовану тему. Але хотіли б уточнити, чи вдавався автор до використання методу контент-аналізу, кількісного чи якісного, у дослідженні релігійної преси тогочасної Галичини?

2) у полі зору автора була величезна кількість релігійних видань, у тому числі орієнтованих на цільову аудиторію. Докладно окреслено їхню автуру, передумови виникнення, завдання тощо. Хотілося б почути, чи дослідив автор зворотний зв'язок від редакції до читачів, що надзвичайно важливий для успішного функціонування на інформаційному ринку кожного видання;

3) у підрозділі 3.1 «Преса для мирян: агент сакрального в проєкті соціобуття» дисертант торкається проблематики протестантської преси в Галичині, що справді є недосліджуваним аспектом у контексті релігійної періодики. Роман Ігорович вказує, що кількість передплатників найпопулярнішого часопису «Віра і Наука» (с. 137) становила 293 особи. Чи вдалося авторові дослідити кількість передплатників інших знакових протестантських часописів? І на продовження запитання: на с. 142 дисертації зазначено, що часопис «Стяг» відповідав «духовним потребам і життєвим інтересам української нації». Але чи сприяла протестантська преса загалом збереженню української національної ідентичності за часів Польської Республіки?

4) незважаючи на те, що з-поміж визначених у вступі роботи завдань не йшлося про порівняльний аспект релігійної преси Галичини в Польській Республіці і в Австро-Угорщині, цікаво було б дізнатися про це від дисертанта

(маємо на увазі різницю між релігійними виданнями: їхніми тематичними, типологічними особливостям).

Висловлені зауваги ніяк не применшують самостійності, актуальності і беззаперечної новизни наукового дослідження, яке сьогодні захищає Роман Бліхарський. Вагомою є апробація наукової розвідки у 12 публікаціях, фахових і нефахових, українських і закордонних. Наголошую на тому, що кандидатська робота **«Українська релігійна преса Галичини (1853–1939 рр.): структурно-функціональний та тематико-типологічний аспекти»** відповідає всім чинним вимогам до такого типу робіт, зокрема вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 зі змінами, винесеними згідно з наступними постановами Кабінету Міністрів України). Вважаю, що дисертант Роман Ігорович Бліхарський заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики.

Офіційний опонент:

А. М. Яценко,
кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри мови ЗМІ, заступник декана
з наукової і навчальної роботи факультету журналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Підпис Яценка А. М. засвідчую.
Вчений секретар Львівського національного
університету імені Івана Франка

доц. О. С. Грабовецька

